

**Хомінець Світлана Володимирівна**  
кандидат юридичних наук,  
асистент кафедри земельного та аграрного права  
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

## **ПРАВОВІ ПИТАННЯ ЗАБРУДНЕННЯ, ЗАСМІЧЕННЯ ТА ПСУВАННЯ ЗЕМЕЛЬ**

Забруднення, засмічення та псування земель – це різного роду негативні та екологонебезпечні зміни в якісному й кількісному стані земель, що виникають під впливом як природних (атмосферні опади, землетруси, ерозія ґрунтів, заболочування або підтоплення земель), так і антропогенних (викиди і скиди забруднюючих речовин в процесі господарської діяльності) чинників. Вітчизняним законодавством регулюються лише питання щодо правової охорони земель від забруднення, засмічення й псування внаслідок антропогенних навантажень. Поширення зазначених негативних процесів можливе на землях всіх категорій, відповідно до їх цільового призначення.

Поняття «забруднення», «засмічення» і «псування» земель є близькими, проте не тотожними за змістом. Останнє є більш ширшим і вміщує в собі поняття «забруднення» і «засмічення» земель.

Юридичне визначення поняття «забруднення земель» закріплено в Законі України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» і тлумачиться як накопичення в ґрунтах і ґрунтових водах внаслідок антропогенного впливу пестицидів і агрохімікатів, важких металів, радіонуклідів та інших речовин, вміст яких перевищує природний фон, що призводить до їх кількісних або якісних змін. Землі вважаються забрудненими, якщо в їх складі виявлені негативні кількісні або якісні зміни, що сталися в результаті господарської діяльності чи впливу інших чинників.

Окрему увагу в законодавстві України присвячено питанням правової охорони ґрунтів від забруднення. Відповідно до Закону України «Про охорону земель», забруднення ґрунтів слід розуміти в сенсі накопичення в ґрунтах речовин, які негативно впливають на їх родючість та інші корисні властивості. Зазначене поняття застосовується для позначення відповідних негативних процесів на землях сільськогосподарського призначення.

Юридичним критерієм, за яким визначається ступінь забрудненості земель і ґрунтів в Україні є нормативи гранично допустимих концентрацій небезпечних речовин у ґрунті та нормативи гранично допустимих рівнів радіоактивного забруднення ґрунтів. Нормативи гранично допустимих концентрацій небезпечних речовин у ґрунтах, а також перелік цих речовин затверджується Міністерством екології та природних ресурсів України і Державною санітарно-епідеміологічною службою України. Максимально допустимі рівні забруднення ґрунтів радіоактивними речовинами визначаються в порядку Закону України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи».

Повноваження щодо здійснення заходів, спрямованих на запобігання забрудненню земель хімічними і радіоактивними речовинами, відходами, стічними водами покладено на Державну екологічну інспекцію України.

На відміну від попереднього поняття, «засмічення земель» не отримало законодавчого закріплення. Юридичні ознаки цього поняття можна виокремити, виходячи зі змісту положень Наказу Мінприроди та ядерної безпеки України від 27 жовтня 1997 р., № 171 «Про затвердження Методики визначення розмірів шкоди, зумовленої забрудненням і засміченням земельних ресурсів через порушення природоохоронного законодавства». Відповідно до Розділу 3 зазначеного документа, землі вважаються засміченими, якщо на відкритому ґрунті наявні сторонні предмети і матеріали, сміття без відповідних дозволів, що призвело або може призвести до забруднення навколишнього природного середовища. В процесі засмічення земель відбувається привнесення твердих побутових, промислових, будівельних відходів на території земельних ділянок, внаслідок чого стає неможливим їх повне або часткове використання за цільовим призначенням. Проблема утилізації і видалення твердих відходів стає дедалі актуальнішою, тому питання правової охорони земель від засмічення в процесі їх господарського використання також набуває актуальності. Законом України «Про охорону земель» встановлено вимогу для фізичних і юридичних осіб, діяльність яких пов'язана з накопиченням відходів, забезпечувати своєчасне вивезення таких відходів на спеціальні об'єкти, що використовуються для їх збирання, зберігання, оброблення, утилізації, видалення, знешкодження і захоронення. При здійсненні господарської діяльності, пов'язаної з проведенням вказаних маніпуляцій з відходами, зобов'язані суб'єкти повинні забезпечити: максимальне збереження ґрунтового покриву на основі обраного оптимального варіанта територіального розміщення об'єктів поводження з відходами; зняття родючого шару ґрунту, його складування, збереження та використання при рекультивациі земель, покращенні малопродуктивних земель і благоустрої населених пунктів; рекультивацию земельних ділянок після ліквідації об'єктів поводження з відходами. Залежно від ступеня небезпеки відходи поділяють на 4 класи: надзвичайно небезпечні, високо небезпечні, помірно небезпечні, малонебезпечні. Факти засмічення земель встановлюються державними інспекторами з охорони навколишнього природного середовища шляхом оформлення актів перевірок, протоколів про адміністративне правопорушення та інших матеріалів, що підтверджують факт засмічення земель. За дії, що спричиняють засмічення земель встановлено адміністративну відповідальність (ст., ст. 73, 82, 82-1, 82-4, 91-3 КУпАП).

Шкода, завдана забрудненням і засміченням земель підлягає відшкодуванню в цивільному порядку. Порядок розрахунку розмірів відшкодування шкоди встановлено Методикою визначення розмірів шкоди, зумовленої забрудненням і засміченням земельних ресурсів через порушення природоохоронного законодавства.

Забруднення земель шкідливими речовинами, а також їх засмічення побутовими та іншими відходами може стати причиною псування земель. Серед інших впливових факторів, що можуть призвести до псування земель варто

назвати безгосподарське використання земель сільськогосподарського призначення, порушення родючого шару ґрунту та наступне не проведення рекультивації таких земель. Про псування землі мова ведеться у разі, якщо в під впливом несприятливих чинників відбулися такі значні негативні зміни якісного стану земель, що подальше використання об'єкта за попереднім цільовим призначенням стає неможливим.

Поняття «псування земель» визначається як порушення природного стану земель, яке здійснюється без обґрунтованих проектних рішень, погоджених та затверджених в установленому законодавством порядку, забруднення їх хімічними, біологічними та радіоактивними речовинами, в тому числі тими, що викидаються в атмосферне повітря, засмічення промисловими, побутовими та іншими відходами, неочищеними стічними водами, порушення родючого шару ґрунту, невиконання вимог встановленого режиму використання земель, а також використання земель у спосіб, що погіршує їх природну родючість.

За забруднення і псування земель встановлено адміністративну відповідальність (ст. ст. 52, 83 КУпАП). А з прийняттям нового Кримінального кодексу України у 2001 р., дії, що призводять до забруднення або псування земель було криміналізовано (ст. 239 ККУ). Крім того, кримінальна відповідальність передбачена також за безгосподарське використання земель, якщо це спричинило тривале зниження або втрату їх родючості, виведення земель з сільськогосподарського обороту, змивання гумусного шару, порушення структури ґрунту (ст. 254 ККУ).

Міністерство освіти і науки України  
Державний вищий навчальний заклад  
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»  
Навчально-науковий Юридичний інститут

**Реалізація норм екологічного, земельного  
та аграрного права в умовах реформування  
правової системи України**

**Збірник матеріалів Всеукраїнської  
науково-практичної конференції**

*з нагоди відзначення 25-річчя навчально-наукового Юридичного інституту  
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника*

**(м. Івано-Франківськ, 8–10 вересня 2017 р.)**

Івано-Франківськ  
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника»  
2017

**Відповідальні редактори:** проф. **Н. Р. Кобецька**,  
доц. **Н. О. Багай**,  
доц. **Г. В. Мороз**

**Р31 Реалізація норм екологічного, земельного та аграрного права в умовах реформування правової системи України** : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції з нагоди відзначення 25-річчя навчально-наукового Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ, 8–10 вересня 2017 р.) / відп. ред.: Н. Р. Кобецька, Н. О. Багай, Г. В. Мороз. – Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2017. – 188 с.  
**ISBN 978-966-640-440-7**

Збірник матеріалів містить тези доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції з нагоди відзначення 25-річчя навчально-наукового Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Для науковців-правників, викладачів, аспірантів, студентів вищих юридичних закладів, юристів-практиків, фахівців у сфері аграрного, екологічного та земельного права.

УДК 349.41/.42/.6 (477)

## ЗМІСТ

### ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ НОРМ ЕКОЛОГІЧНОГО ТА ПРИРОДОРЕСУРСНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

<b>Балюк Г. І.</b> Еколого-правова політика Української держави – основа ефективної реалізації норм екологічного законодавства .....	7
<b>Бобкова А. Г.</b> Правові умови розвитку екологічного підприємництва .....	9
<b>Гетьман А. П.</b> Систематизація екологічного законодавства в сучасних умовах .....	11
<b>Кірін Р. С.</b> Проблеми реалізації норм земельного та аграрного права при користуванні надрами .....	14
<b>Кобецька Н. Р.</b> Співвідношення анулювання спеціального дозволу на користування надрами та припинення права надрокористування .....	17
<b>Комарницький В. М., Єрофєєв М. І.</b> Екологічне страхування: правові питання .....	20
<b>Костицький В. В.</b> Екологічна сутність сучасної соціальної правової держави .....	22
<b>Краснова М. В.</b> Держава в механізмі реалізації екологічного права та законодавства .....	26
<b>Малишева Н. Р.</b> Умови ефективності реалізації норм екологічного права в умовах його реформування .....	29
<b>Соколова А. К.</b> Загальні проблеми права приватної власності на природні ресурси і комплекси ...	33
<b>Бевз О. В.</b> Правові засади охорони пралісів Карпат як об'єктів всесвітньої спадщини ЮНЕСКО за законодавством України .....	35
<b>Васянович О. А.</b> Антропогенний фактор як важливий елемент екологічного права .....	38
<b>Ващишин М. Я.</b> Міжнародно-правові аспекти охорони біорізноманіття у межах басейну річки Дністер .....	40
<b>Грицан О. А.</b> Міжнародне право навколишнього середовища та охорона довкілля під час збройних конфліктів .....	43
<b>Данилюк Л. Р.</b> Еколого-правові аспекти будівництва ГАЕС на Дністрі .....	46
<b>Дейнега М. А.</b> Історичні аспекти становлення і розвитку природоресурсного права .....	48
<b>Демчук Т. І.</b> Доступ до екологічної інформації за законодавством Німеччини .....	50
<b>Євстігнєєв А. С.</b> Етапи процедури оцінки впливу на довкілля за законодавством України .....	53

<b>Заверюха М. М.</b>	
До питання адміністративної відповідальності у сфері охорони, захисту, використання та відтворення лісів .....	55
<b>Карпінська Н. В.</b>	
Інтеграція екологічної політики України в контексті вимог Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом .....	58
<b>Ковальчук Т. Г.</b>	
Проблеми реалізації принципів та норм земельного та екологічного права у сфері охорони земель від забруднення побутовими відходами .....	60
<b>Кузнєцова С. В.</b>	
Про деякі практичні аспекти законотворення у сфері екології .....	63
<b>Мороз Г. В.</b>	
Урахування державних, громадських та приватних інтересів при проведенні оцінки впливу на довкілля .....	66
<b>Позняк Е. В.</b>	
Еколого-правова культура: законодавчі підходи до формування міжгалузевого інституту екологічного права України .....	68
<b>Радишевська З. М.</b>	
Особливості збереження біорізноманіття в контексті сталого розвитку .....	72
<b>Романко С. М.</b>	
Кліматичні стратегії міст як правовий інструмент пом'якшення та адаптації до змін клімату .....	75
<b>Слепченко А. А.</b>	
Суб'єктний склад правовідносин з оцінки впливу на довкілля: питання освіти ....	78
<b>Стругинська-Струк Л. В.</b>	
Правова охорона пралісів в Україні як складова збереження біорізноманіття ....	81
<b>Туліна Е. Є.</b>	
Правове забезпечення використання рослинного світу для випасання худоби та інших потреб тваринництва .....	84
<b>Чумаченко І. Є.</b>	
Окремі аспекти реалізації права власності на водні об'єкти .....	87
<b>Шомпол О. А.</b>	
Держава як суб'єкт екологічних правовідносин: актуальність проблеми .....	90
<b>Яремак З. В.</b>	
Адміністративний порядок врегулювання еколого-правового конфлікту .....	92

## ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ НОРМ ЗЕМЕЛЬНОГО ТА АГРАРНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

<b>Вівчаренко О. А.</b>	
Моніторинг земель як складова державної програми моніторингу довкілля .....	95
<b>Гафурова О. В.</b>	
Проблеми реалізації норм Закону України «Про сільськогосподарський перепис» .....	97
<b>Духневич А.В.</b>	
Удосконалення та гармонізація норм національного законодавства щодо показників безпеки харчових продуктів із міжнародними стандартами СОТ та ЄС ....	100
<b>Єрмоленко В.М.</b>	
Щодо заборони відчуження земель сільськогосподарського призначення .....	102

<b>Каракаш І.І.</b>	
Особливості застосування дисциплінарної та матеріальної відповідальності за правопорушення земельного законодавства .....	105
<b>Коваленко Т.О.</b>	
Міжгалузева аналогія у процесі реалізації земельно-правових норм: pro et contra .....	108
<b>Костяшкін І.О.</b>	
Окремі аспекти реалізації права власності на землю Українського народу.....	111
<b>Кулинич П.Ф.</b>	
Конституція України: проблеми модернізації у контексті аграрної і земельної реформ та децентралізації влади .....	115
<b>Носік В.В.</b>	
Деякі проблеми реалізації земельного законодавства у сфері використання земель сільськогосподарського призначення в Україні .....	118
<b>Сидор В.Д.</b>	
Новації в порядку зміни меж районів і міст в світлі реформи децентралізації ....	120
<b>Уркевич В.Ю.</b>	
Про реалізацію норм аграрного права України щодо сільськогосподарських підприємств .....	122
<b>Харитонова Т.Є.</b>	
Особливості вчинення нотаріальних дій із земельними ділянками під час дії мораторію .....	125
<b>Шульга М.В.</b>	
Завершення сучасної земельної реформи та виклики, які постають перед земельно-правовою наукою .....	127
<b>Багай Н.О.</b>	
Проблеми реалізації концепцій та програм розвитку села .....	130
<b>Бусуйок Д.В.</b>	
До питання про сучасну систему органів спеціальної компетенції щодо державного контролю у сфері використання й охорони земель .....	132
<b>Гавриш Н.С.</b>	
Еколого-правова та еколого-соціальна функції ґрунтів .....	135
<b>Гоштинар С.Л.</b>	
Види функцій юридичної відповідальності за порушення земельного законодавства .....	138
<b>Григор'єва Х.А.</b>	
Суб'єкти отримання часткової компенсації вартості сільськогосподарської техніки: аналіз законодавчих новел .....	140
<b>Золотарьова Д.М.</b>	
До питання про юридичну природу права користування землями для проведення розвідувальних робіт .....	143
<b>Ігнатенко І.В.</b>	
Правові засади моніторингу земель у межах населених пунктів .....	145
<b>Караханян К.М.</b>	
Історичні аспекти становлення та розвитку законодавства в сфері конкурентної приватизації земельних ділянок з об'єктами нерухомості .....	147



<b>Кохан Н.В.</b>	
Правозастосування при врегулюванні трудових відносин у сільськогосподарських підприємствах .....	148
<b>Курман Т.В.</b>	
До питання про систему заходів забезпечення сталого розвитку сільськогосподарського виробництва .....	153
<b>Лісова Т.В.</b>	
Особливості відновлення земель в сучасних умовах правового регулювання .....	155
<b>Мироненко І.В.</b>	
Особливості правової природи положень про добросусідство та земельних сервітутів .....	157
<b>Петлюк Ю.С.</b>	
Особливості правового режиму земель водних об'єктів у зарубіжних країнах ...	160
<b>Попова А.О.</b>	
Рециклінг як перспективний напрямок охорони земель від забруднення небезпечними речовинами: зарубіжний досвід та вітчизняні реалії .....	162
<b>Степська О.В.</b>	
Щодо скасування мораторію на продаж землі сільськогосподарського призначення .....	165
<b>Стусяк В.М.</b>	
Обмеження і обтяження прав на землю та природоресурсні сервітути: співвідношення понять .....	167
<b>Федорович В.І.</b>	
Припинення права приватної власності на земельну ділянку шляхом добровільної відмови від нього .....	170
<b>Федчищин Д.В.</b>	
Деякі особливості охорони та захисту прав на землю при їх здійсненні .....	172
<b>Хомінець С.В.</b>	
Правові питання забруднення, засмічення та псування земель .....	175
<b>Шарапова С.В.</b>	
Інформаційне забезпечення в галузі використання та охорони земель .....	177
<b>Щестюк О.М.</b>	
Правове регулювання землеустрою у Великобританії .....	180
<b>Юрченко Е. С.</b>	
Особливості реалізації права сільськогосподарського землекористування у прикордонній смузі України .....	183